

Addenda Dudith András könyvtárának ismeretéhez. 1993-ban Jankovics Józseffel közösen adtuk ki Andreas Dudithius (1533–1589) könyvtárának rekonstrukcióját.¹ Jankovics Józsefnek pár évvel a megjelenés előtt alkalma volt Uppsalában kutatni, így Otto Walde (1879–1963) céduláit is látta. Feltűnt neki a sok Dudithra való utalás, így módszeresen átnézte a cédulaanyagot, Walde egyéb feljegyzéseit, illetve a könyvek egy részét is kézbe tudta venni. A könyvtárak történetét csak felületesen ismerők számára is tudott, hogy a harmincéves háború idején a svéd hadsereg egy következetes kulturális- és tudománypolitika végrehajtásában is részt vett. II. Gusztáv Adolf (király: 1617–1632) és leánya, Krisztina (királynő: 1632–1654) uralkodása idején a Svéd Királyságnak nem csupán a hadserege volt erős. Axel Gustafsson Oxenstierna (1583–1654), aki már 1612-től kancellár volt, a kiskorúként trónra lépő Krisztina mellett a régenstanács elnökeként meghatározó szerepet játszott az elfoglalt területeken való egyetemalapításokban, a kulturális javak Svédországba szállíttatásában. A svéd könyvtárak, főként az Uppsalai Egyetem Könyvtára azért fontos a magyar vonatkozású dokumentumok kutatásában (hungaricum kutatás), mert a Baltikumból, Pomerániából, a mai Lengyelország és Csehország, illetve Morvaország területéről teljes könyvtárak kerültek svéd területre.² A braunschweigi jezsuiták magyarok által látogatott iskolájának gyűjteményei éppen úgy, mint Franz Seraph von Dietrichstein (František Serafin z Ditrichštejna, 1570–1636) olmtüzi érsek, Morvaország helytartójának magánkönyvtára is. Ez utóbbi bibliotéka a mai Mikolovban (Nikolsburg, Miklósvár) volt, és itt őrizték Dudith András könyveit is, amelyeket az özvegy adott el a Dietrichstein családnak. A könyvek nagyobb része Uppsalába került és maradt, ám számos egyéb kincsel együtt egy részük útra kelt Krisztina királynővel, aki 1654-ben lemondva trónjáról, elhagyta a hideg északot, és a katolikus Dél-Németalföldön, Rómában, Párizsban, majd újra Itáliában töltötte élete hátralévő részét. Nem csoda hát, hogy a magával vitt értékekkel a mai napig találkozhatunk a régikönyv-, ékszer- és festményaukciókon.

Mostani közleményemben összefoglalom, hogy a Dudith-könyvtár rekonstrukciója óta milyen könyvei kerültek látókörünkbe.

1.

Girolamo Cardano (1501–1576) több műve szerepel már a Dudith-katalógusban,³ Margherita Palumbo egy további talált a római *Biblioteca Casanatense* állományában (K.V.35.CCC). Dudith margójegyzeteit is elemezte az adalék kiadásakor:⁴

Hieronymi Cardani ... in *Claudii Ptolemaei ... IIII. de astrorum iudiciis, aut, ut vulgo vocant, Quadripartitae constructionis libros commentaria ... Praeterea eiusdem Hieronymi Cardani Geniturarum XII, et auditu mirabilia et notatu digna ... exempla ...*, Basileae, Henricus Petri, 1554 (VD16 P 5255).

A könyvet a *Biblioteca Casanatense* 1747-ben vásárolta Pietro Ottoboni (1667–1740) kardinális hagyatékából, aki egyébként Krisztina királynő könyveinek egy részét megszerezte Rómában. Dudith olyan gazdagon annotálta a művet, hogy a 18. századi könyvtárosok a kéziratok közé sorolták a kötetet.

¹ *Dudith András könyvtára*, 1993; *András Dudith's Library*, 1993.

² Nem csoda hát, hogy a lengyel és a cseh állam, amely ugyan nem annyira nemzeti, mint napjaink magyar kormánya, kutatócsoportokat tart fenn Svédországban, hogy feltárja az ott megőrzött értékeket. Nem csak feltárja, hanem az eredmények közreadására is kerítenek forrásokat. Csak egyetlen példa a hosszú kutatásokat lehetővé tevő okos tudománypolitika eredményeire: TRYPUČKO 1958 – TRYPUČKO 2007.

³ JANKOVICS, MONOK 1993, 50, Nr. 62, 63.

⁴ PALUMBO 2002, 555–567.

2.

Amikor Margherita Palumbo bemutatta a fenti Cardano kötetet, említi, hogy 1747-ben az Ottoboni-hagyatékából három könyvet vásárolt a könyvtár. Erről a könyvtáros egyik feljegyzését idézi: „*Marzo a dì 17. Al S[igno]r Abb[at]e Ruggeri⁵ per tre libri cioè Euclide con note manusc[ri]pte Andr[ea] Dudizio ...*” (említi még Cardanust és Girolami Rossi egy munkáját, ami nem Dudith gyűjteményéből való).

Euclidis ... *Elementorum geometricorum libri XV. Cum expositione Theonis in priores XIII* à Bartholomaeo Veneto Latinitate donata, Campani in omnes et Hypsiclis Alexandrini in duos postremos, His adiecta sunt phaenomena catoptrica et optica deinde protheoria Marini et Data, postremum vero opusculum de levi et ponderosos hactenus non visum, eiusdem autoris, Basileae, Johann Herwagen sen., 1546 (CCC K.V. 36) (VD16 E 4155).

A közlemény szerzője röviden megemlíti, hogy megtalálta a szóban forgó Euclides kiadást is:

„Si tratta dell’edizione latina degli Elementa di Euclide data alla stampe nel 1557 a Basilea, presso Johann Herwagius. Sul frontespizio dell’esemplare – conservato oggi con segnatura K.V.36 CCC – è visibile la nota di possesso di Dudith e numerosissime sono le annotazioni di sua mano che corredano il testo, a conferma Johann Praetorius, lo studio delle discipline matematiche.”⁶

Nem értjük, miért említi 1557-et, jöllehet, ebben az évben Herwagennél nem ismert Euclides-kiadás, ráadásul a könyvtár katalógusa a létező 1546-os editiót említi.⁷

Még zavarba ejtőbb a *Bibliotheca Casanatense* modern katalógusa, amely szerint az Ms 688 jelzetű kézirat: „Euclidis Megarensis mathematici clarissimi Elementorum geometricorum libri XV (a stampa, postillato, ora collocato a: CCC K.V.36), 1541(!)” – miután a katalógus is Andreas Dudithnak tulajdonítja a jegyzeteket, a datálás meglepő, hiszen ő ekkor 8 éves volt. Ezen túlmenően egy 1546-ban megjelent könyvhöz – maga a katalógus is ezt rögzíti – nehezen lehet 1541-ben jegyzeteket fűzni.

3.

A hollandiai Voorburgban bejegyzett *Antiquariat papyrus* 2002-ben bocsátotta kalapács alá Giovanni Battista Benedetti (1530–1590) egyik munkáját, Dudith tulajdonjegyével.⁸

Io. Battistae Benedicti ... *De gnomorum umbrarumque solarium usu liber ...*, Augustae Taurinorum, Nicolaus Bevilaqua, 1574 (EDIT 16 CNCE 5165).

Sajnos nincsen információnk arról, ki vásárolta meg ezt a torinói kiadású könyvet. Pedig azért is fontos lenne, mert az idézett katalógusban a megjelenési év 1578. Ilyen kiadást sem itáliai, sem germániai könyvtárakban nem találtunk, ahogy másutt sem. A címlapon a latin évszám: M D LXXVIII. Elképzelhető, hogy a *Papyrus* aukcióján szerepelt példányban ez éppen sérült, vagy nem volt valamiért világos, és M D LXXVIII-nek vélték. Az aukció katalógus leírása szerint Dudith bejegyzése „*Andr[ea] Dudith Caes[araei] Consiliarii*” formában szerepel a címlapon.

4.

Ismert, hogy Franz Seraph von Dietrichstein érsek támogatta az Alpoktól északra az első piarista rendház létrejöttét. A morvaországi Nikolsburgban (Mikulov) 1631-ben telepedtek le az első szerzetes tanárok. Bizonyára a mecénás ajándékozta könyvtárunknak a Dudith-könyvtárból vásárolt Szent Ciprián műveit tartalmazó kötetet, ami – nem ismert módon – Zágrábba, a nemzeti könyvtárba került (Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica u Zagrebu, RVI-8°-193).

⁵ Costantino Ruggeri volt Pietro Ottoboni kardinális könyvtárosa.

⁶ PALUMBO 2002, 556.

⁷ Még kettő Euclides-kiadás ismert Dudith könyvtárából: JANKOVICS, MONOK 1993, 64, Nr. 103, 104.

⁸ *Antiquariat Papyrus, Catalogue* 2002, 4, Nr. 7.

D. Caecilii Cypriani ... *opera*, Lugduni, Sebastianus Gryphius, 1550 (USTC 123042). – Dudith bejegyzése a címlapon: „*Andr[ae] Dudithij Sbardellati, Ep[iscop]i Tininien[is] M. D. LXII.*”

5.

Andrej Frycz Modrzewski (1503–1572) államelméleti, illetve egyházpolitikai műveit tartalmazó kötet már ismert volt Dudith-könyvtárából,⁹ felbukkant azonban egy másik is, amelyről Dudith 1568-ban készített másolatot.

Andreae Fricii Modrevii ... *Sylvae tres: Prima De tribus personis et una essentia Dei. Secunda De necessitate conventus habendi ad sedandas religionis controversias. Tertia De Baptismo infantium*. M.D.LXVIII. Cracoviae descripsit Andreas Dudithius (Leiden Universiteitsbibliotheek, Voss. Lat. F 27).

Amint a könyvtári jelzet is mutatja, Dudith másolata a Svéd Királyságba, onnan Krisztina királynővel Isaac Vossius (1618–1689) gyűjteményébe, majd a mai őrző intézménybe került. Modrevius elküldte művét Johannes Oporinushoz, hogy jelentesse meg. Oporinus lektorálásra küldte ezt Heinrich Bullingernek, végül nem tudunk bázeli kiadásról, csak a krakkói későbbi *Sylva quatuor*ról (Kraków, Aleksy Rodecki, 1590). Az Oporinusnak küldött kézirat is fennmaradt.¹⁰

6.

Francesco Vimercato (Vicomercati, 1512–1571) Dudith tanára Párizsban, ifjúkorának olvasmánya volt.¹¹ Szorgosan margójegyzetekkel kísérte a megismerteket. A manchesteri Chetham's Könyvtár 1863 és 1883 között vásárolt egy olyan kolligátumot, amelyben a 18. században egybekötött művek közt található a következő:

Francisci Vicomercati Mediolanensis *In octo libros Aristotelis De naturali auscultatione commentarii, et eorundem librorum e Graeco in Latinum per eundem conversio*, Lutetiae Parisiorum, Michel de Vascosan, 1550 (Chetham's Library, Dd. 3.64(1)) (USTC 150586).¹²

Dudith bejegyzése a címlapon: „*Andr[ae] Dudithij Sbardellati Ep[iscop]i Chanadien[is] etc. M. D. LXIII.*” „*Hic mihi fuit amiciss[imus] et praeceptore eo usus sum Parisijs valde familiariter Ann[o] D[omi]ni M. D. LIV et sequen[tibus] an[n]is Andr[ae]s Dudith[ius] Cons[iliarius] Caesar[us]. Scripsit in totam Arist[otelis] Physiologiam, in Meta[ph]ysica et Ethica; et lib[rum] p[rae]stantiss[imum] de Platonis et Arist[otelis] dogmatib[us] q[uo]s ego o[mn]es vidi sed non fuer[un]t impressj*”. Ez a könyv is a Dietrichstein-könyvtárba került (a címlapon: „*Ex Bibliotheca Cardinalis et Principis à Dietrichstein*”), de a további sorsa a 19. század második feléig ismeretlen.

A tulajdonos 1563-ban szerezte meg magának tanára könyvét, megemlékezett arról, hogy egyéb munkáit még kéziratban látta. Ezek nagy része csak 1554, egyes darabjai csak 1563 után jelent meg nyomtatásban. Dudith 1573. augusztus 27-én, Johannes Cratonak írt levelében kéri a címzettet, hogy küldje el neki Vimercatónak Aristoteles *De anima* című művéhez írt kommentárokat. Nem tudjuk, ez megtörtént-e, ha igen, akkor sem tudjuk, melyik kiadás lehetett.¹³

⁹ JANKOVICS, MONOK, 1993, 101, Nr. 201.

¹⁰ A kéziratok történetének összefoglalása: GILLY 2001, 133–134, Nr. 118.

¹¹ *Andreas Dudithius, Epistulae, Pars I*, 1992, 149.

¹² Az adatot és a címlapfotót Michael Powell könyvtárosnak köszönöm.

¹³ *Commentarii in tertium librum Aristotelis* 1543. Ugyanez jelent meg Velencében 1566-ban (Venetiis, Aniello Sanvito, Girolamo Scoto, 1566, IT\ICCU\RMLE\036787; CNCE 48295). Az ugyanitt 1574-ben megjelent *editio* nem lehet, mert Dudith a levelet 1573-ban írta (CNCE 32487). Az idézett Crato levél kiadói által említett „Venetiis, 1543”-as kiadást nem találtam: *Andreas Dudithius, Epistulae, Pars II*, 1995, 448.

7–8–9.

Rövid időre volt elérhető az a honlap (2004–2008-ban), amelyen az *Artifact* aukciós ház (Calgary, Canada) hirdetett egy három darabból álló kolligátumot, amely egykor Dudith András tulajdonában volt.¹⁴ Sajnos semmi egyebet nem árultak el a kötetről, a honlap később nem volt megtalálható.

Archimedis *opera non nulla* a Federico Commandino Urbinate *nuper in Latinum conversa, et commentariis illustrata*..., Venetiis, Paulus Manutius, 1558 (EDIT 16 CNCE 2318).

Ioannis Regiomontani ... *Fundamenta operationum, quae fiunt per tabulam generalem, Vel, apodixes et demonstrationes eorum, quae in tabulis primi mobilis, cum tabulis eclipsium Burbachij praeceptoris editis à Tanstetero, praecepit, in communem omnium mathematicorum studiosorum utilitatem nunc primum editae* ... Andrea Schöner, Neuburgi ad Danubium, Hans Kilian, 1557 (VD16 M 6536).

Theodosii *sphaericorum elementorum libri III.*, *Ex traditione Maurolyci Messanensis Mathematici, Menelai sphaericorum lib. III. Ex traditione eiusdem; Maurolyci sphaericorum lib. II.; Autolyki de sphaera, quae movetur Liber; Theodosii de habitationibus; Euclidis phaenomena brevissime demonstrata; Demonstratio et praxis trium tabellarum scilicet sinus recti, foecundae, et beneficae ad sphaeralia triangula pertinentium; Compendium mathematice mira brevitatem ex clarissimis Authoribus; Maurolyci de Sphaera sermo*, Messanae, Petruccio Spira, 1557 (EDIT 16 CNCE 33324 szerint: 1558; más katalógusok is csak ebből az évből való kiadást tartanak nyilván).

A Dudith-könyvtár rekonstrukciója óta eltelt időben számos konferencia tárgya volt az egyes, nagyobb kora újkori könyvgyűjtemények szétszóródásának története. Dudith András könyvtárával behatóbban Astrid Balsem foglalkozott, nevezetesen azzal a kérdéssel, hogy a gyűjtemény darabjai miként kerültek Isaac Vossius-hoz (1618–1689).¹⁵ Alapos, az egyes könyvekre vonatkozó részletes leírásában nem említ újabb ismeretlen tételt, de képeket közöl Agostino Stauco¹⁶ és Melchior Canus¹⁷ művei címlapjáról.

Biztosak lehetünk abban, hogy érdemes figyelemmel követni a nemzetközi szakirodalom mellett a könyvaukciók katalógusait is, hiszen bármikor felbukkanhatnak újabb kötetek Dudith szétszóródott könyvtárából. *Eruditió*jának adatokkal való alátámasztása leginkább a saját művei idézeteinek számbavételével, illetve a levelezésében említett olvasott, kért vagy küldött könyvek azonosításával gazdagítható.

Hivatkozott irodalom

Andreas Dudithius, *Epistulae*, editae curantibus Lecho Szczucki, Tiburtio Szepessy, *Pars I, 1554–1567*, ed. Tiburtius Szepessy, Susanna Kovács, comm. Clara Pajorin, Halina Kowalska, Bp., Akadémiai, 1992 (Bibliotheca scriptorum Medii recentisque aevorum, series nova, Tomus XIII/I.).

Andreas Dudithius, *Epistulae*, editae curantibus Lecho Szczucki, Tiburtio Szepessy, *Pars II, 1568–1573*, editorum labores moderante Georgio Axer, comm. Halina Kowalska, Lecho Szczucki, Bp., Argumentum, Akadémiai 1995 (Bibliotheca scriptorum Medii recentisque aevorum, series nova, Tomus XIII/II.).

Antiquariat Papyrus, Catalogue Nr. 6/2002, Old and rare Books XVI–XIX Century, Voorburg, 2002, 4, Nr. 7.

BALSEM, Astrid, *Books from the library of Andreas Dudith (1533–89) in the library of Isaac Vossius (1618–89)*, in *Books on the move: tracking copies through collections and the book trade*, ed by Robin Myers, Michael Harris, Giles Mandelbrote, New Castle–London, Oak Knoll Press, British Library, 2007 (Annual conference on book trade history, 27).

¹⁴ Lot 182: *Archimedes* elnevezésű aukciós tétel.

¹⁵ BALSEM 2007, 69–86.

¹⁶ JANKOVICS, MONOK 1993, 131, Nr. 283. – BALSEM 2007, 71.

¹⁷ JANKOVICS MONOK 1993, 49, Nr. 60. – BALSEM 2007, 79.

- Commentarii in tertium librum Aristotelis De anima*, Francisco Vicomercati ... authore, Eiusdem *De anima rationali, peripatetica disceptatio*, Paris, Jean de Roigny, 1543 (IT\ICCU\TO0E\019048).
- GILLY, Carlos, *Die Manuskripte in der Bibliothek des Johannes Oporinus, Verzeichniss der Manuskripte ud Druckvorlagen aus dem Nachlass Oporins anhand des von Theodor Zwinger und Basilius Amerbach erstellten Inventarium*, Basel, Schwabe Verlag, 2001.
- JANKOVICS, MONOK = *Dudith András könyvtára, Részleges rekonstrukció*, összeáll., előszó Jankovics József, Monok István, Szeged, Scriptum, 1993 (Adattár XVI–XVIII. Századi Szellemi Mozgalmaink Történetéhez, 12/3.); *András Dudith's Library, A partial reconstruction*, compiled and with an introduction by József Jankovics, István Monok, Szeged, Scriptum, 1993.
- PALUMBO, Margherita, *Intorno a un Cardano annotato da Andreas Dudith, = Bruniana et Campanelliana, Ricerche filosofiche e materiali storico-testuali*, 7(2002), 555–567.
- TRYPUĆKO, Józef, *Polonica vetera Upsaliensia, catalogue des imprimés polonais ou concernant la Pologne des XVe, XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles conservés à la Bibliothèque de l'Université Royale d'Upsala*, Uppsala, Almqvist und Wiksells, 1958 (Acta Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis, XIII).
- TRYPUĆKO, Józef, *The catalogue of the Book Collection of the Jesuit College in Braniewo held in the University Library in Uppsala*, extended and completed by Michał Spandowski, ed. by Michał Spandowski, Sławomir Szyler, vol. 1–3., Warszawa–Uppsala, 2007 (Acta Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis, XLI).

MONOK ISTVÁN